

ALAELAISTE KAUBITSEMINE SEKSUAALSE EKSPLUATEERIMISE EESMÄRGIL EUROOPAS: PÄRITOLURIIGID

Eesti uurimusraport

Raporti koostas: Aire Trummal

Tallinn 2003

Ida ja Lääne ühise uurimusprojekti “Alaealiste kaubitsemise seksuaalse eksploateerimise eesmärgil Euroopas: päritoluriigid” kaasfinantseerijateks on Euroopa Komisjoni STOP II programm ja OAK Fond.

SISUKORD

1. INIMKAUBANDUSE TEEMA KÄSITLEMINE	3
2. UURIMUSE LÄBIVIIMINE	4
Uurimusprojekti tutvustus	4
Uurimustöö teostamine Eestis	5
3. SEADUSANDLUS	6
Karistusseadustik ja tunnistajakaitse	6
Lastekaitse Seadus	10
Riigipiiri ületamine.....	10
4. NÄHTUSE OLEMUS	13
Inimkaubanduse defineerimine	13
Inimkaubanduse ohvriks sattumise riskirühm	13
Eesti kui päritoluriik	14
Eesti kui transiit- ja sihtriik	16
Siseriiklik inimkaubandus	16
5. PROBLEEMID JA VAJADUSED	20
Koostöö ja tegevuste laiendamine	20
Juhtumite avastamine ja uurimine	21
Ohvriabi.....	22
Preventsioon.....	23
Avalik arvamus.....	23
Tulevikunägemused.....	24
6. JUHTUMID	25
Väljapoole Eestit kaubitsemine	25
Eestisse kaubitsemine	25
Siseriiklik kaubitsemine	26
7. KOKKUVÕTE	26
KASUTATUD KIRJANDUS	29
LISA 1 - Politseistatistika	31

1. INIMKAUBANDUSE TEEMA KÄSITLEMINE

Sarnaselt teiste endiste sotsialismimaadega hakkas Eestis seksitööstus jõuliselt arenema peale taasiseseisvumist 1990-ndate esimesel poolel, mil plahvatuslikult kasvas bordellide ja prostitutsiooni kaasatute hulk. Tänapäevase organiseeritud kuritegevuse peamiseks sissetulekuallikateks loetakse narkokaubandust, prostitutsiooni ja aktsiisipettusi (Saar, Markina, Ahven, Annist, Ginter 2002:85-98).

Juba 1990-ndate esimesest poolest on Eesti ühiskonnas silmapaistvaks diskussiooniteemaks olnud prostitutsiooni võimalik legaliseerimine. Tänapäevaks on prostitutsiooni legaliseerimise pooldajate kõrvale olulise vastulausena kerkinud sõnavõetud seksi ostmise keelustamise toetuseks. Palju kajastamist leidnud prostitutsioonikäsitluste kõrval on viimase paari aasta jooksul Eesti ühiskonnas olnud märgata rahvusvahelise inimkaubanduse temaatika avalikku vaatevinklisse tõusmist. Prostitutsiooni ja inimkaubandust vaadeldakse teemat käsitledes tihtilugu teineteisest eraldi, mistõttu esimene ei pruugi kohe ka teist tähendada.

Rahvusvahelise inimkaubanduse temaatiliste diskussioonide ja avalike kajastamiste tekkele andis tõuke Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni kampaanialine tegevus 2001. aasta teises pooles. 2002. aastal järgnes sellele Põhja- ja Baltimaade naistega kaubitsemise vastne kampaania. Mõlema projekti raames on läbi viidud mitmeid inimkaubanduse ja prostitutsiooni temaatikat puudutavaid uurimusi ja seminare.

Täna on Eestis vähe neid organisatsioone või asutusi, mis temaatikaga suuremas otsese kokkupuutes seisavad – valdavalt omatakse kogemust üksikute juhtumite osas. Näiteks Eesti Piirivalvel on täna teada üks prostitutsiooni kaasamise eesmärgil inimeste varjatult üle Eesti piiri viimise juhus (seda täiskasvanud naistega seoses); lisaks üksikud juhtumid Eestisse tagasipöördumistunnistusega naasnud naisterahvastega. Kodakondsus- ja Migratsiooniametil ei ole teada ühtegi inimkaubitsemise juhtumit seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil.¹ Politseistatistika alusel on alaealiste kaubitsemise ja prostitutsiooni vahendamiseiga seotult registreeritud ja avastatud üksikuid juhtumeid (vt lisa 1).

---

¹ Eeltoodud andmed pärinevad vestlustest antud asutuste esindajatega.

Täna tegutsevad mõned mittetulundusühendused (MTÜ-d), kelle muude tegevuste hulka kuulub ka inimkaubanduse ohvrite abistamine või preventiivne töö. Ei eksisteeri eraldi organisatsiooni, mis tegeleks üksnes inimkaubanduse ja seksuaalse ekspluateerimise ohvritega. Eestis puudub riiklik strateegia või programmiline lähenemine seotuna inimkaubanduse preventsiiooni, tõkestamise ja ohvrite abistamisega. Alaealiste kaasatusele rahvusvahelisse inimkaubandusse ei ole eraldiseisvana seni olulist tähelepanu pööratud.

Eesti Vabariik on ühinenud alltoodud inimkaubanduse ja seksuaalse ekspluateerimise temaatikat puudutavate konventsioonidega:

- ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta – RT II 1995, 5/6, 31
- ÜRO Lapse Õiguste Konventsioon – RT II 1996, 16, 56
- ILO konventsioon “Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine” – RT II 2001, 20, 109
- ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsioon – RT II 2003,1,1.

Septembris 2002 allkirjastati ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni (ÜRO ROKVVK) inimkaubandust puudutav lisaprotokoll.

Kokkuvõttes on inimkaubanduse probleematikaga tegelemine tänases Eestis üsna algus- ja arengujärgus. Senise tegevuse tagajärjel on avalikkus võrdlemisi vastsetl saanud tuttavaks mõistega “inimkaubandus”.

2. UURIMUSE LÄBIVIIMINE

Uurimusprojekti tutvustus

Rahvusvaheliste organisatsioonide *ECPAT Law Enforcement Group* ja *Defence Children International* poolt koordineeritud uurimusprojekt “Alaealiste kaubitsemise seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil Euroopas: päritoluriigid” on teine etapp mitmeaastasest koostööprogrammist. 2001. aastal koguti esimese etapi käigus informatsiooni alaealiste kaubitsemise probleemi kohta 8-s Lääne-Euroopa inimkaubanduse sihtriigis. 2003. aastal võeti samalaadne uurimustöö ette 8-s Ida-Euroopa (valdavalt) päritoluriigis. Projekti

eesmärgiks on koostada kirjeldus sellest, millises ulatuses ja viisil kaubitsetakse alaealisi seksuaalse eksploateerimise eesmärgil Ida-Euroopast Euroopa Liidu riikidesse, milline on situatsioon päritoluriikides, milliseid samme on astunud probleemiga tegelemisel ning mida saaks edaspidi ette võtta. Lisaks arendatakse projekti käigus koostöövõrgustikku ühendamiseks teemaga tegelevaid asutusi ja isikuid erinevatest riikidest. Tegu on koostööprojektiga partnerite vahel Ida- ja Lääne-Euroopast, kellede hulka kuuluvad: Eesti ja Soome, Albaania ja Suurbritannia, Tsehhi Vabariik ja Saksamaa, Moldova ja Itaalia, Valgevene ja Belgia, Rumeenia ja Prantsusmaa, Venemaa ja Norra, Ukraina ja Holland. Eestis on uurimusprojekt teostatud koostöös *ECPAT International*'i partnerorganisatsiooniga Eestis – Tartu Laste Tugikeskusega.

Alaealiste kaubitsemise defineerimisel on projekti töös aluseks võetud ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni inimkaubandust puudutav lisaprotokoll.² Protokollis vaadeldakse alaealiste kaubitsemisena lapse värbamist, transporti, üle andmist, varjamist või vastu võtmist eksploateerimise eesmärgil. Seejuures ei pea olema kasutatud pettust, vägivalda või muid mõjutusvahendeid (protokolli artikkel 3).

Uurimustöö teostamine Eestis

Uurimuse läbiviimist Eestis alustati märtsis 2003 juba teostatud uurimuste ja olemasoleva materjaliga tutvumisega. Aprillist juuli keskpaigani viidi läbi 20 poolstruktureeritud intervjuud inimkaubanduse teemaga oma töös kokku puutuvate ekspertidega (ühel intervjuudest osales kaks eksperti) – riigiametnikega, mittetulundusühenduste ja rahvusvaheliste organisatsioonide esindajatega. Neli intervjuud kahekümnest toimusid lindistuseta kas intervjuueeritava soovil või seetõttu, et eksperdi kokkupuude teemaga oli väike. Sel juhul tegi intervjuuerija märkmeid. Ühendust võeti veel 10 eksperdiga, kellega eraldi intervjuusid ei tehtud, kuna nende kokkupuude teemaga oli liiga vähene. Intervjuuerimise aluseks oli kõigile uurimusprojektis osalevatele maadele ühine küsimustik. Vestlused kestsid pool kuni kaks tundi. Intervjuerijatel ei tekkinud ekspertide küsitlemisega märgatavaid raskusi – enamus ekspertidest jagasid oma teadmisi ja informatsiooni teemast vabalt.

---

² *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nation Convention Against Transnational Organised Crime.* UN 2000

Mais ja juunis viidi lisaks läbi 12 poolstruktureeritud intervjuud 15-17-aastaste problemaatilise taustaga eesti ja vene tütarlastega, kellega saadi ühendust taoliste noortega tegeleva asutuse kaudu. Intervjuud teostati nendega, kes eelnevalt väitsid, et nende tuttavate hulgas on inimesi, kes on seotud prostitutsiooniga. Selleks koostati eraldi küsimustik ning vestlused lindistati. Intervjuud kestsid veerand kuni pool tundi.

Kõik lindistatud intervjuud on transkribeeritud. Uurijate hulka kuulusid Aire Trummal, Reet Nurmi ning Tartu Laste Tugikeskusest Malle Roomeldi, Kristel Altosaar ja Lemme Haldre. Kogutud materjali analüüs toimus augustis 2003. Järgneva kokkuvõtte kirjutamisel on intervjuudele lisaks kasutatud ka teisi asjakohaseid materjale. Raport tutvustab inimkaubandusega seonduvat seadusandlust, kirjeldab alaealiste kaubitsemise probleemi olemust ning esitab intervjuueeritud ekspertide poolt välja toodud vajadusi ja probleeme inimkaubandusega võitlemisel.

3. SEADUSANDLUS

Karistusseadustik ja tunnistajakaitse

Eestis kuulub kriminaalvastutusele isik, kes on kuriteo toimepanemisel vähemalt 14 aastat vana. 01. septembril 2002 jõustunud Karistusseadustikus³ (Riigikogu seadus nr 95, RT I 2001, 61, 364, vastu võetud 06.06.2001) seonduvad inimkaubanduse, prostitutsiooni ja seksuaalse kuritarvitamisega järgmised paragrahvid:

9. peatükk – isikuvastased süüteod

§ 133 – *Orjastamine*

- (1) Vägivalla või pettusega inimese asetamise eest olukorda, kus ta oli sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest – karistatakse 1-5 aastase vangistusega.
- (2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) kahe või enama isiku suhtes või 2) noorema kui 18-aastase isiku suhtes, – karistatakse 3-12 aastase vangistusega.

§ 134 – *Isikuvabadust piiravasse riiki toimetamine*

- (1) Vägivalla või pettusega inimese toimetamise ja jätmise eest riiki, kus teda on võimalik rassilisel, soolisel või muul põhjusel taga kiusata või alandavalt kohelda ja kus tal

---

³ Karistusseadustik kehtestab territoriaalsuse ja universaalsuse põhimõtte.

puudub sellise kohtlemise vastu seaduslik kaitse ja võimalus sellest riigist lahkuda, – karistatakse rahalise karistuse või kuni 5 aastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) kahe või enama isiku suhtes või 2) noorema kui 18-aastase isiku suhtes, – karistatakse 2-10 aastase vangistusega.

§ 141 – *Vägistamine*

(1) Inimese tahte vastaselt temaga suguühendusse astumise eest vägivallaga või ära kasutades tema seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama, – karistatakse 1-5 aastase vangistusega.

(2) Sama teo eest: 1) kui see on toime pandud noorema kui 18-aastase isiku suhtes; 2) kui see on toime pandud kahe või enama isiku poolt; 3) kui sellega on tekitatud kannatanule raske tervisekahjustus; 4) kui sellega on põhjustatud kannatanu surm; 5) kui sellega on kannatanu viidud enesetapuni või selle katseni või 6) kui see on toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud vägistamise, – karistatakse 6 15 aastase vangistusega.

§ 142 – *Sugulise kire vägivaldne rahuldamine*

(1) Inimese tahte vastaselt tema kaasamise eest sugulise kire rahuldamisele suguühendusest erineval viisil, kui selleks on kasutatud vägivalda või on ära kasutatud isiku seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama, – karistatakse kuni 3 aastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud noorema kui 18-aastase isiku suhtes, – karistatakse kuni 5 aastase vangistusega.

§ 143 – *Suguühendusele sundimine*

(1) Inimese tahte vastaselt temaga suguühendusse astumise eest, ära kasutades kannatanu sõltuvust süüdlasest, kui puudub käesoleva seadustiku §-s 141 sätestatud vägivald või seisund, milles inimene ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama, – karistatakse kuni 3 aastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud noorema kui 18-aastase isiku suhtes, – karistatakse kuni 5 aastase vangistusega.

§ 145 – *Suguühendus lapsealisega*

Täisealise isiku poolt noorema kui 14-aastase isikuga suguühendusse astumise eest – karistatakse kuni 3 aastase vangistusega.

§ 146 – *Sugulise kire rahuldamine lapsealisega*

Täisealise isiku poolt noorema kui 14-aastase isiku kaasamise eest suguühendusest erineval viisil sugulise kire rahuldamisele – karistatakse kuni 2 aastase vangistusega.

11. peatükk - süüteod perekonna ja alaealiste vastu

§ 173 – *Lapse müümine ja ostmine*

- (1) Lapse müümise või ostmise eest – karistatakse 1-5 aastase vangistusega.
- (2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.

§ 175 – *Alaealise prostitutsioonile kallutamine*

Ahvatlemise, ähvardamise või muu teoga noorema kui 18-aastase isiku mõjutamise eest alustama või jätkama prostitutsiooniga tegelemist, kui puudub käesoleva seadustiku §-des 133 ja 143 sätestatud süüteokoosseis, – karistatakse rahalise karistuse või kuni 3 aastase vangistusega.

§ 176 – *Alaealise prostitutsioonile kaasaaitamine*

- (1) Vahendamise, ruumi andmise või muul viisil noorema kui 18-aastase isiku prostitutsioonile kaasaaitamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni 5 aastase vangistusega.
- (2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.
- (3) Kohus võib kohaldada käesolevas paragrahvis sätestatud süüteo eest lisakaristusena varalist karistust vastavalt käesoleva seadustiku §-s 53 sätestatule.

§ 177 – *Alaealise kasutamine pornograafilise teose valmistamisel*

- (1) Noorema kui 18-aastase isiku kasutamise eest modellina või näitlejana pornograafilise või erootilise pildi, filmi või muu teose valmistamiseks – karistatakse rahalise karistuse või kuni 1 aastase vangistusega.
- (2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.

16. peatükk – avaliku rahu vastased süüteod

§ 258 – *EV riigipiiri ja ajutise kontrolljoone ebaseaduslik ületamine*

- (1) Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone ebaseadusliku ületamise eest, kui see on toime pandud: 1) piirivalveametniku peatumismärguande või käsu eiramisega; 2) grupi poolt; 3) transpordivahendiga selleks mitteettenähtud kohas või 4) kui süüdlasele on sama teo eest kohaldatud väärteokaristust, – karistatakse rahalise karistuse või kuni 1 aastase vangistusega.
- (2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) vägivallega või 2) raske tervisekahjustuse tekitamisega, – karistatakse 4-12 aastase vangistusega.

§ 259 – *Välismaalase ebaseaduslik toimetamine üle EV riigipiiri ja ajutise kontrolljoone*

- (1) Välismaalase ebaseaduslikult üle Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone toimetamise eest - karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.
- (2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) grupi poolt või 2) vägivallega, - karistatakse rahalise karistuse või kuni 3 aastase vangistusega.
- (3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 või 2 sätestatud teo eest, kui sellega on tekitatud raske tervisekahjustus, – karistatakse 4-12 aastase vangistusega.

§ 260 – *Välismaalase ilma seadusliku aluseta Eestis viibimine*

Välismaalase poolt ilma seadusliku aluseta Eestis viibimise eest aasta jooksul vähemalt teist korda – karistatakse rahalise karistuse või kuni 1 aastase vangistusega.

§ 268 – *Ebaseadusliku tegevuse võimaldamine ja prostitutsiooni vahendamine*

- (1) Narkootiliste või psühhotroopsete ainete ebaseaduslikuks tarvitamiseks või ebaseaduslike hasartmängude korraldamiseks või prostitutsiooniks ruumi kasutada andmise eest, samuti prostitutsiooni vahendamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni 5 aastase vangistusega.
- (2) Kohus võib kohaldada käesolevas paragrahvis sätestatud süüteo eest lisakaristusena varalist karistust vastavalt käesoleva seadustiku §-s 53 sätestatule.

Karistusseadustikus ei esine eraldi terminit “inimkaubandus”. Inimkaubandusega seotud tegevuse eest võimaldab vastutusele võtmist orjastamist ja isikuvabadust piiravasse riiki toimetamist puudutavad paragrahvid (§ 133 ja 134), mis on eelmise Kriminaalkoodeksiga võrreldes lisandunud. 2003. aasta aprillis esitati orjastamise paragrahvi alusel esimene süüdistus (vt lätlanna loo kirjeldust peatükist 6).

Täna puudub eraldi Tunnistajakaitse Seadus, mis peaks aga valmis saama lähiajal. Kriminaalmenetluse Koodeksi (Ülemnõukogu seadustik, koodeks nr 01, ENSV ÜT 1961, 1, 4; vastu võetud 06.01.1961, jõustunud 01.04.1961) alusel on võimalik rakendada kannatanu, tunnistaja või temale lähedaste isikute julgeoleku tagamiseks nende anonüümseks jäämist (§ 79-1). Noorema kui 14-aastase tunnistaja ülekuulamine ning tunnistaja või kannatanu ütluste olustikuga seostamine toimub pedagoogi või psühholoogi osavõtul, vajalikel juhtudel ka vanemate või teiste seaduslike esindajate juuresolekul (§ 133, § 153-1, § 244). Neljas Eesti linnas on väärakoheldud lapsel võimalik anda tunnistusi vastavalt kohaldatud ülekuulamistoas videokaamera ja diktofoni vahendusel.

Ohvrikaitse süsteem ei ole Eestis veel väljakujunenud, mistõttu pole täna inimkaubanduse ohvrile turvalisus tagatud. 2000. aastal sõlmiti Balti riikide vaheline koostöökokkulepe kuriteo ohvrite ja tunnistajate kaitseks, kuid intervjueritud jõustruktuuride esindajad pidasid nii Eesti kui Balti riikide mastaape liiga väikeseks selleks, et ohvri turvalisust tagada. Eesti Inimarengu Aruande 2002 kohaselt kontsentreerub Eesti õigusemõistmine valdavalt süüdistatavale, tema süüdimõistmisele ja õiguste kaitsele ning puudub ohvrikeskne lähenemine (TPÜ RASI 2003: 69).

Lastekaitse Seadus

01. jaanuaril 1993 jõustunud Lastekaitse Seadus (Ülemnõukogu seadus nr 1272, RT 1992, 28, 370, vastu võetud 08. juuni 1992) kaitseb alaealist seksuaalse kuritarvitamise ja ekspluateerimise eest järgnevate paragrahvide alusel:

§ 14 – *Lapse õigus kaitsele majandusliku, kehalise ja vaimse ekspluateerimise eest*

- (1) Laps peab olema kaitstud majandusliku ekspluateerimise eest ja töö eest, mis on ohtlik, üle jõu käiv või kahjustab tema arengut või segab õppimist.
- (2) Laps ei või olla kehalise ega vaimse ekspluateerimise objektiks.

§ 33 – *Kaitse seksuaalse kuritarvituse eest*

Laps peab olema kaitstud igasuguse seksuaalse ärakasutamise eest, sealhulgas on keelatud täiskasvanu poolt: 1) lapse ahvatlemine seksuaaltegevusse; 2) lapse kasutamine prostituudina; 3) lapse kasutamine pornograafilistel eesmärkidel.

§ 50 – *Laps ja nilbus*

- (2) Keelatud on laste ärakasutamine nilbuste tootmisel ja levitamisel.

Puudub Lastekaitse Seaduse rakendamise seadus.

Riigipiiri ületamine

Eesti kodanikel on õigus viisavabalt siseneda 40 riiki, sh Euroopa Liidu ja Schengeni riikidesse. Alla 15-aastaselt Eesti kodanikul ei pea riigipiiri ületamisel olema reisidokumenti ega tagasipöördumistunnistust, kui tema andmed on kantud teda sisse- või väljasõitmisel saatva vanema reisidokumenti. Alla 15-aastaselt välismaalasel ei pea olema reisidokumenti, kui ta sõidab Eestisse sisse, viibib Eestis ja sõidab Eestist välja isiku saatel, kelle

reisidokumenti on tema andmed kantud.⁴ Kui alaealine reisib üksi, peab tal olema oma reisidokument. Eestis kehtivate õigusaktide kohaselt ei ole Eesti riigipiiri ületamiseks vaja omada täiendavaid dokumente (volikirju).⁵

01. aprillil 1999 jõustunud Väljasõidukohustuse ja Sissesõidukeelu Seadus sätestab: viibimisaluseta Eestis asuvale välismaalasele tehakse ettekirjutus riigist lahkumiseks, mis kuulub tähtaja saabudes sundtäitmisele. Ebaseaduslikult Eestisse saabunud välismaalase võib välja saata ilma ettekirjutust tegemata ja halduskohtu loata. Väljasaatmist ei kohaldata, kui see võib kaasa tuua välismaalase piinamise, ebainimliku või alandava karistamise või kohtlemise, surma või tagakiusamise (§ 7, § 14). Alaealiste väljasaatmise suhtes sätestab seadus järgmist:

§ 12 – Ettekirjutuse tegemine alaealistele

- (1) Kui välismaalasega, kellele tehakse ettekirjutus, viibib Eestis koos tema välismaalasest alaealine laps või eestkostetav (edaspidi *alaealine*), kellel puudub viibimisalus, pannakse vanemale eestkostjale või muule alaealise eest vastutavale isikule (edaspidi *vanem*) sama ettekirjutusega kohustus korraldada ettekirjutuse täitmine ka alaealise suhtes.
- (2) Ilma vanemata Eestis viibivale alaealisele tehakse ettekirjutus ja selle täitmise korraldab eestkosteasutus.

§ 21 – Alaealise väljasaatmine

Alaealise väljasaatmine korraldatakse kooskõlastatult vastuvõtva ning vajaduse korral transiitriigi pädevate riigiasutustega, tagades alaealise õiguste kaitse.

Riiki sissesõidu keeld võidakse muuhulgas kohaldada välismaalase suhtes, kelle kohta on põhjendatud alust arvata, et ta kuulub kuritegelikku ühendusse, on seotud narkootikumide või psühhotroopsete ainete või isikute ebaseadusliku toimetamisega üle riigipiiri. Sissesõidukeeldu ei kohaldata alla 13-aastase välismaalase suhtes (§ 29, § 30).

Uurimuse raames esitasid intervjueeritud eksperdid mitmeid seadusandlusega seotud omapoolseid tähelepanekuid ja seisukohti:

- Karistuste määrad prostitutsiooni ja inimkaubandust puudutavate kuritegude eest on liialt leebed.

---

⁴ Riigipiiri Seadus § 11-2, Riigikogu seadus nr 410, RT I 1994, 54, 902, vastu võetud 30. juunil 1994, jõustunud 31. juulil 1994

⁵ Info Politseiameti koduleheküljelt <http://www.pv.ee/kasulik/piiriuletus.html>

- Peamiseks probleemküsimuseks ei ole mitte seadusandluse piisavus või ebapiisavus, vaid selle rakendamine reaalsuses, kuna inimkaubandusega seotud kuritegusid on väga keeruline tõestada. Kui aga praktika seaduse rakendamisel on minimaalne, on selle kitsaskohti raske kindlaks teha.
- Täna ei ole seadusandlus piisavalt kooskõlas rahvusvaheliste normidega, mis muutub eriti aktuaalseks peale ÜRO ROKVVK inimkaubandust puudutava lisaprotokolli ratifitseerimist. Tooduga seoses märgiti vajadust inimkaubanduse mõiste sissetoomiseks seadusesse.
- Eksperdid tõid esile äärmist vajadust praegu töös oleva Tuunistajakaitse Seaduse järele ning täheldasid tunnistajakaitse programmi juurutamise vajadust.
- Soovitava tulevikuairenguna mainiti mitmeid kordi vajadust keelustada Rootsi eeskujul seksuaalteenuste ostmise ka Eestis.

4. NÄHTUSE OLEMUS

Inimkaubanduse defineerimine

Mitmed intervjueritud eksperdid võtavad oma töös aluseks ÜRO ROKVVK inimkaubandust puudutavas lisaprotokollis esitatud definitsiooni. Kes ise definitsiooni lahti selgitasid, tõid oluliste aspektidena esile inimese petmise töötingimuste osas, soovimatuks tegevuseks sundimise või muul viisil mõjutamise (k.a. mõjutatus sotsiaalse keskkonna tegurite poolt), ühest käest teise müümise. Mitmed jõustruktuuride esindajad märkisid, et lähtuvad oma töös eelkõige seaduses kirjapandust (kus inimkaubanduse mõiste puudub). Üks preventsoonitööga seotud organisatsiooni esindaja mainis, et tutvustab nende töö käigus erinevaid inimkaubanduse käsitlusi.

Inimkaubanduse ohvriks sattumise riskirühm

Inimkaubanduse poolt enam ohustatud rühmi defineeritakse siseriiklikust ja piire ületavast alaealiste kaubitsemisest rääkides mõnevõrra erinevalt. Alaealiste riigi sisesel seksitööstusesse kaasamisel peavad intervjueritud eksperdid riskirühmaks eelkõige halvemast majanduslikust olukorrast ja suuremate sotsiaalsete probleemidega piirkondadest pärit alaealisi. Üheks mõjutajaks on perekondlikud suhted – enam ohustatuks peetakse neid, kelle vanemad on alkohoolikud ja kasutavad vägivalda, kellel puuduvad lähedased suhted perekonnas ning vanematepoolne järelvalve. Sellistes tingimustes elavad alaealised võivad kergemini alustada narkootikumide tarvitamist, katkestada koolikohustuse täitmist ning minna suurematesse linnadesse seiklust või paremaid võimalusi otsima.

Piire ületavast inimkaubandusest rääkides nähakse ohustatud rühma laiemana. Ühest küljest toodi esile, et välismaale kipuvad enam need noored, kes ei suuda ennast Eestis realiseerida ja kodupiirkonnas töökohta leida, mis näitab jällegi inimkaubanduse seotust laiema sotsiaalse taustaga. Teisalt otsivad alaealised välismaalt lihtsalt seiklust ja uusi kogemusi, samas omades idealiseeritud arusaamu elust ja töötamise tingimustest teistes riikides. Seetõttu moodustavad ohurühma kõik noored, kes ei tea, mida välismaale tööle minnes silmas pidada ning kuidas seda juriidiliselt korrektselt teha. Mitmed ennetustööga tegelevad ja noortega neil teemadel vestelnud eksperdid tõid esile, et noored ei ole kursis välismaale töölemineku protseduuridega ning ei pea ennast millegi poolt ohustatuks. Seetõttu ei taipa nad ka lisainformatsiooni otsida.

Eesti kui päritoluriik

Tänases kontekstis puudub vastus küsimusele, kui palju alaealisi kaubitsetakse Eestist teistesse riikidesse seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil. Ainus kaubitsetute hulka hindav arv, mida piire ületavast inimkaubandusest rääkides mainida saab, on Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (RMO) hinnang. Selle kohaselt langeb aasta jooksul inimkaubanduse ohvriks umbes 500 Eestist pärit naist ja tütarlast (Uusmaa, Uusen 2002). 158-st 2002. aastal küsitatud prostitutsiooni kaasatud naisest ja tütarlapsel, kes kasutasid anketeerimise läbi viinud MTÜ teenuseid, olid 31% olnud seotud ka seksitööstusega välismaal (Kalikov 2003b). RMO poolt 2001. aastal korraldatud avaliku arvamuse küsitluse andmetel teadis ligi kümnendik vastajatest oma tuttavaid puudutanud inimkaubanduse juhtumeid (IOM 2002). Vaatamata asjaolule, et alaealiste proportsioon väljapoole Eestit kaubitsetute hulgas on teadmata, ei leidnud ükski intervjueritud ekspertidest, et alaealiste kaubitsemist seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil ei peaks nägema probleemina.

Teisesse riikidesse kaubitsemisega seoses teadsid eksperdid enam rääkida täiskasvanutega toimuvast, kuid siiski tuli esile ka juhtumeid alaealiste tüdrukutega. Intervjueritud tütarlastest teadsid kaks juhtumeid, kus Eestist väljapoole kaubitsemise ohvriks oli alaealine ning mõnel oli üle 17-aastaseid tuttavaid, kes olid seotud seksitööstusega teistes riikides. Kokku sai uurimuse käigus vähem või enam informatsiooni seitsme alaealistega seotud juhtumi kohta (mõnega neist seotud mitu alaealist). Juhtumid puudutasid tüdrukuid vanuses 14-17; alaealisi noormehi ei mainitud kordagi. Sihtriikidena, kuhu alaealisi oli toimetatud, räägiti Soomest, Rootsist, Hispaaniast ja Itaaliast. Täiskasvanud naistega seotud juhtumite põhjal lisanduvad sihtriikidena Saksamaa, Holland, Norra, Taani, Jaapan. Üks intervjueritud tüdrukutest mainis ka Egiptust. Teiste lähiajal teostatud uurimuste andmeid vaadates pikeneb see nimekiri veelgi (vt näiteks Pettai, Kase 2002; USA DS 2002). Intervjueritud eksperdid olid seisukohal, et Eesti puhul on inimkaubitsemise sihtriikideks eelkõige Skandinaaviamaad.

Seksitööstusesse kaasamise viisid on kogutud andmete põhjal sarnased nii alaealistest kui täiskasvanutest rääkides. Valdavalt jõutakse teistesse riikidesse töökuulutuste kaudu ning tuttavate soovitusel. Tööpakkumisi leiab eelkõige kuuluslehtedest, kuid tõuseb ka interneti osatähtsus. Kuulutuste abil kutsutakse tööle tantsijateks, ettekandjateks, klienditeenindajateks jne. Pakkumisel võib olla ka lihtsalt tasuv töö välismaal. 2002. aastal läbiviidud uurimuse kohaselt võtavad kuuluslehtedest esitatud telefone vastu hea suhtlemis-, argumenteerimis- ja veenmisoskusega isikud (Pettai, Kase 2002).

Nooremate puhul kasutatakse enam ka neiuga suhte või sõpruse tekitamise moodust. Intervjuudest tuli esile kolm juhtumit (üks neist 19-aastase neiuga seotult), kus tütarlaps armus meesterahvasse, kes ta seejärel endaga kaasa välismaale kutsus, kus neiu prostitutsiooniga tegelema sunniti või sel eesmärgil edasi müüdi.⁶ Esineb ka taolist värbamist, kus naisterahvas põhimõtteliselt teab, et hakkab välismaal tegelema kas striptiisi või prostitutsiooniga, küll aga on teadmata tegelikud tingimused ja keskkond selleks. Osad intervjueeritud rääkisid kaubitsetavate toimetamisest Soome, kus naisterahvad liiguvad koos vahendajatega või üksi laevadel üle lahe ning teisel pool on Soome-poolne organisatsioon vastas. Eestlastest kaubitsejate tugevat esindatust Soome seksitööstuses on kajastatud nii Soome kui Eesti ajakirjanduses (vt näiteks Lahtenmägi 2002, Vahter 2002, EPL 2002). Intervjueeritud Piirivalveameti esindaja mainis täiskasvanud naistega seotud juhtumit, kus koostöös Saksa ametnikega õnnestus likvideerida Eesti ja Saksamaa vaheline inimkaubitsejate võrgustik. Üldiselt ei õnnestunud uurimuse käigus koguda oluliselt enam informatsiooni kaubitsejate võrgustikest ning esile ei tulnud eraldi informatsiooni alaealiste kaubitsejate kohta.

Inimkaubandusest üldiselt rääkides lahkutakse jõustruktuuride esindajate hinnangul Eestist valdavalt seaduslikult ja enda dokumentidega. Sellistest juhtumites saadakse teada alles siis, kui kaubitsetud isik välisriigist tagasipöördumistunnistusega naaseb. Võltsitud dokumendid tulevad mängu eelkõige juhul, kui Eestis elaval inimesel ei ole Eesti kodakondsust, kuna Eesti passiga on võimalik viisavabalt Lääne-Euroopa riikidesse pääseda. Intervjueeritud eksperdi sõnul ei ole piirivalvele teada alaealiste üle piiri kaubitsemise konkreetseid juhtumeid.

Kogutud andmete põhjal toimuvad sündmused välismaal vastavalt üldteada skeemile. Teise riiki saabudes võetakse tütarlastelt ära passid ja kaasasolev raha, nad viiakse bordelli või eraldi korterisse, kus neid hoitakse luku taga või tugeva järeelvalve all. Järgmisena hakatakse nõudma raha sõidukulude katteks, mida saab vahendajatele tagasi teenida prostitueerides. Kui neiu on enda teada tulnud välismaale, et töötada tantsijannana, avaldatakse survet striptiisi ja sealt edasi klientidega seksuaalvahekorda astumise suhtes.

---

⁶ Ühe juhtumi puhul õnnestus kaubitsemist ennetada vahetult enne välismaale lahkumist.

Eestis ei ole teada juhuseid, kus alaealise kaubitsemisega oleks tegemist olnud läbi lapse välisriiki adopteerimise. Intervjueeritud Sotsiaalministeeriumi esindaja ei pidanud seda ka tõenäoliseks, kuna lapsendamine toimub Eestis kohtu vahendusel. Uurimuse käigus ei tulnud esile konkreetseid juhtumeid seoses abiellumisega välismaale.⁷

Eesti kui transiit- ja sihtriik

Eesti kui inimkaubanduse transiitriigi kohta on antud erinevaid hinnanguid. Osad intervjueeritud eksperdid leidsid, et Eestit ei saa transiitmaana käsitleda, kuna Ida-Euroopa riikidest Lääne-Euroopasse minekuks ei ole vaja tulla läbi Eesti, kus piirivalve on tehniliselt enam arenenud kui mitmetes teistes endistes sotsialismimaades. Samas väitsid mitu eksperti vastupidist, kuna Eestil on hea laevühendus Rootsi ja Soomega. Varasemalt avaldatud analüüsidest võib leida kinnitust arvamusele, et vähesel määral on Eesti ka transiitriigiks Ida-Euroopast Läände (vt näiteks JHU SAIS 2003). Alaealistega seotud juhtumeid uurimuse käigus välja ei tulnud.

Sihtriigina nähakse inimkaubanduse kontekstis Eestit enam, kuna Eesti majanduslik olukord on mitmetest Ida-Euroopa riikidest parem. Alaealiste Eestisse kaubitsemise kohta tuli intervjuudest esile vaid üks juhus, mis puudutas ka ajakirjanduses kajastamist leidnud Läti tütarlapse Tallinnasse bordelli toimetamist (juhtumi kirjeldust vt peatükist 6). Täiskasvanutest rääkides lisanduvad intervjuude põhjal päritolumaadena Ukraina, Valgevene ja Venemaa. 1996-1999. aastal prostitutsiooni kaasatutele suunatud projekti raames küsitletud 382 naisterahvast 2% olid pärit välisriikidest; alaealisi nende seas ei leidnud (Kalikov 2003a).

Siseriiklik inimkaubandus

Eesti siseselt on bordelliprostitutsiooni kaasatute hulka püütud määratleda Tallinna bordellide ja korterifirmade arvu kaudu. Nii on näiteks pakutud, et pealinna umbes 50-70 bordellis ja korterifirmas on igapäevaga seotud 5-20 prostitutsiooni kaasatut. Lisanduvad mõned bordellid ka teistes Eestimaa suuremates linnades (Kalikov 2003a). 2002. aastal küsitletud Tallinna politseinikest arvasid pea-aegu pooled, et pealinnas on enam kui tuhat prostitutsiooni kaasatut (Pettai, Kase 2002). Ekspert hinnangute kohaselt on prostitutsiooniga seotute arv ja alaealiste

---

⁷ Pooled intervjueeritustest pidasid oluliseks seni teadvustamata probleemina mainida ka inimkaubandust laiemalt, kus näiteks välismaale sõitnute töötingimused põllumajanduses ei vasta esmalt lubatule, palga maksmisel petetakse ehitustöölisi jms.

osakaal nende hulgas võrreldes 1990-ndate keskpaigaga vähenenud. Erinevaid andmeallikaid võrreldes võib arvata, et alaealiste osakaal organiseeritud seksitööstuses vahendatute hulgas ületab kümnendikku (vt Kalikov 2003a; Kalikov 2003b; Pettai, Kase 2002). Intervjuude käigus mainiti ka seda, et leidub mõningaid ainult alaealiste kaubitsemisega tegelevaid kohti (vt ka Trummal 2001). Lisaks bordelliprostitutsioonile on alaealistega seotud tänavalaste seksuaalne ekspluateerimine ning narkomaaniaga kaasnev prostitutsioon.

Alaealiste kaasamisest kohalikku seksitööstusesse teadsid intervjueritud eksperdid tunduvalt enam. Kogutud materjali põhjal on bordelliprostitutsiooniga seotud alaealisi alates 13-14. eluaastast, enamus neist vanuses 15-17. Alaealiste noormeeste kohta bordellides andmed puuduvad. Hoopis teine on aga lugu siis, kui rääkida tänavalaste seksuaalsest ekspluateerimisest, kus kuritarvitatute hulgas leidub ka alaealisi poisse. Taolistel juhtudel ei ole enamasti tegemist organiseeritud kaubitsemisega, kuid on teada mõningaid juhtumeid, kus näiteks vanem seksuaalselt ekspluateeritud poiss on hakanud tegutsema vahendajana nooremate poiste ja seksuaalse kuritarvitaja vahel, viies neid omavahel kontakti (vt Trummal 2001).

Intervjueritud kaheteistkümnest tütarlapsest enamus teadsid oma tuttavate hulgas isikuid, kes olid alaealistena seotud prostitutsiooniga. Bordellides vahendatavate alaealiste seas leidub nii samast linnast kui ka teistest piirkondadest pärit tüdrukuid. Priikodade vaheline liikumine toimub eelkõige kõrgema töötuse tasemega piirkondadest (nagu Ida-Virumaa) eelkõige pealinna, aga ka mõnda teise suuremasse linna (nagu Tartu).

Nii nagu välismaale kaubitsemise puhul, jõuavad ka siseriiklikult alaealised seksitööstuseni läbi ajalehekuulutuste, juba prostitutsiooni kaasatud tuttavate ning uute tutvuste. Intervjueritutele on teada juhtumeid, kus alaealine on värvatud seksitööstusesse läbi tutvumise bordellipidajaga. Bordellidega on seotud ka eraldi värbajaid, enamasti on nendeks noored mehed, kelle ülesandeks on tüdrukuid ära meelitada ja bordelli tuua. Ühele intervjueritud tütarlapsele oli pakutud võimalust neidude bordelli organiseerijana raha teenida. Lubatud tasu värvatute eest, kes bordelli pidama jääb, ulatus tuhandetesse kroonidesse. Esile tulid ka kaks juhtumit, kus noormees tekitas tüdrukuga esmalt seksuaalsuhte ning seejärel müüs ta bordelli (üks juhtumitest puudutas täisealist neidu).

Lisaks inimkaubitsejate poolsele mõjutamisele ja sunnile saab paljudel puhkudel üheks prostitutsioonile sundijaks ka narkomaania, halb majanduslik olukord ning vägivald perekonnas, mistõttu vajatakse nii rahalisi vahendeid kui pääsemist senisest keskkonnast. Seoses narkomaania suureneva levikuga ka tütarlaste seas teadis üks ekspertidest mainida kaubitsemisviisi, kus narkodiiler võib bordelli müüa tüdruku, kes talle ülemäära palju võlgu on.

Ka siseriiklikult kasutatakse ühe seksitööstusesse sundimise vahendina dokumentide äravõtmist. Bordellist ärajooksmise takistamiseks ähvardatakse nii füüsilise vägivalla kui sugulastele rääkimisega; praktiseeritakse tüdrukute majas kinnihoidmist või üksnes järelvalve all välja lubamist. Ühe uurimuse käigus kuulnud juhtumi puhul ei antud teenitud raha tüdrukutele kohe kätte, vaid maksti osadena, et seeläbi suurendada alaealiste seotust bordelliga. Maja sisekorra vastu eksimisel (kliendi teenindamisest keeldumisel, ära jooksmisel jms) kasutatakse sanktsioonina trahvimist, mille summad ulatuvad tuhandetesse ja kümnetesse tuhandetesse kroonidesse. Osades bordellides peavad tüdrukud maksma ka majutamise eest. Kogutud andmete põhjal on kohalike inimkaubitsejate hulgas nii mehi kui naisi erinevatest vanusrühmadest – nii 20-ndates kui keskeas inimesi. Naissoost kupeldaja puhul võib tegu olla ka varasemalt ise prostitueerinud isikuga. Inimestega kaubitsejad on sageli tihedalt seotud ka narkoäriaga. Kohalikest bordellidest võidakse tüdrukuid saata seksitööstusesse väljapoole Eestit.

Seksuaalteenuse osutamine toimub kas bordellis kohapeal või viiakse kaubitsetavad kliendi juurde. Viimast varianti kasutavad näiteks korterifirmad, kus prostitutsiooni kaasatud isikud väikesel pinnal mitmekesi koos elavad. Informatsioon erinevatest kohtadest ja teenustest jõuab klientideni ajalehekuulutuste, interneti, taksojuhtide kaudu. Seksturistidel on kohaliku seksitööstuse kohta hõlpsalt võimalik informatsiooni saada juba enne Eestisse jõudmist. Alaealisi bordellidesse kutsuvates kuulutustes ei reklaamita, samuti ei reklaamita mitte seksteenust ennast, vaid massaaži, sauna, majutust jms. Kogutud andmete põhjal on klientide kohta saadud pilt üsna heterogeenne. Bordellide küllastajate hulgas leidub palju seksturiste, kelle hulgas leiavad enim mainimist soomlased. Samas käib bordellides ka kohalikke eesti ja vene rahvuse esindajaid, ühes intervjuus mainiti kaukaasia päritolu mehi. Palju leidub alkoholi- või narkojoobes pidudelt tulijaid, kes kasutavad seksuaalselt ekspluateeritute suhtes enam vägivalda. Rohkem kliente ja nende seas enam välismaalasi leidub suveperioodil.

Summad, mida kliendid maksavad ja tütarlapsed kätte saavad, on varieeruvad. Keskel läbi on kogutud andmete põhjal teenuse maksumus 300-500 krooni; eliitbordellides kasvavad summad vähemalt kahekordseks. Makstav summa varieerub vastavalt teenuse sisule ja kulutatud ajale. Tüdrukule jääb tasutust umbes viiendik kuni pool. Ülejäänud jaguneb vastavalt kasutatavale süsteemile teiste seksitööstuse lülide vahel, kellede hulka kuuluvad bordelli omanik, tellimuse vastuvõtja, autojuht (kui tüdruk viiakse kliendi juurde), taksojuht (kui klient tuuakse bordelli). Kuna prostitutsiooni kaasatud tüdrukud tarvitavad üleval püsimiseks alkoholi ja narkootikume, on teada ka selliseid kohti, kus omanik osa tasu otse narkootikumides maksab.

5. PROBLEEMID JA VAJADUSED

Koostöö ja tegevuste laiendamine

Üldiselt on märgata, et huvi inimkaubanduse probleemiga tegelemise vastu on tänaseks tekkinud nii mittetulundussektori kui ka riigiasutuste tasandil. Samas täheldasid mitmed intervjueeritud eksperdid, et riikliku sektori poole pealt seisab suurenenud huvi taga eelkõige rahvusvaheline surve. Seetõttu piirduakse tihtilugu nõupidamiste ja seminaridega ning konkreetsete meetmete rakendamiseni pole veel jõutud.

Mittetulundussektori töö on tänases Eestis valdavalt projektipõhine, mistõttu on raske säilitada jätkusuutlikkust juba alustatud teemavaldkondadega tegelemisel. Samas, kuna MTÜ-d töötavad rohujuuretasandil ehk tegelevad otse sihtrühma endaga, on mittetulundussektoril kande roll inimkaubanduse ohvritega kontakti leidmisel ning probleemi olemuse muutumise märkamisel.

Intervjueeritud eksperdid märkisid, et kuna täna on inimkaubandusega seotud pretsedente esile tulnud vähe, ei teata tihti kuidas reaalse juhtumite korral toimida. Veel pole välja kujunenud organisatsioonide ja asutuste koostöövõrgustikke, mistõttu juhtumitega tegelemine ja ohvri abistamine toimib enam isiklike kontaktide baasil. Puudub üldine arusaam sellest, kellel on milline vastutus ning ülesanded. Seetõttu peeti vajalikuks koostöövõrgustiku kujundamist erinevate tasandite vahel, et töö iga juhtumiga võiks olla süsteemne ja kõigile arusaadav. Kvalifikatsiooni suurendamiseks konkreetsete juhtumitega tegelemisel nähti vajadust erinevatele spetsialistidele (sotsiaal-, tervishoiu- ja haridustöötajad, jõustruktuuride esindajad) suunatud süstemaatiliste koolituste järele koos töövisiitidega enam kogunud riikidesse. Eesmärgiks peab saama olukord, kus erinevate ametite esindajad oskavad märgata inimkaubanduse juhtumeid ja nendega oma töövaldkonna piires tegeleda.

Intervjueeritute hinnangul on üldine koostöötahe valdkonnas suurenenud. Kui varasemalt kohtas erinevate tasandite vahel palju teineteise süüdistamist ja kritiseerimist, liigutakse nüüd enam koostöövõimaluste otsimise suunas. Leiti, et hea side ja infovahetus on kujunenud inimkaubanduse teemaga seotud MTÜ-de vahel. Suuresti on mainitu seotud asjaoluga, et antud probleematikaga tegelevaid organisatsioone on täna vähe. Samas täheldati, et probleemipüstitused ja informatsioon ei liigu vertikaalselt ning puudub ühtne koordineeritus

teemaga tegelemisel. Seetõttu on lisaks võrgustikele konkreetsete juhtumitega tegelemiseks vaja kujundada koostöövorm erinevate tasandite vahel, mis tegutseks laiapõhjalise foorumina.

Palju väljendati vajadust riiklikul tasandil programmi või muu koordineeriva mehhanismi väljatöötamiseks valdkonnas. Taoline lähenemine määraks ära erinevate asutuste ning organisatsioonide konkreetset kohustused ja vastutuse inimkaubanduse probleemiga tegelemisel. Täna puudub riiklikul tasandil ühtne seisukohavõtt ja eesmärk, kuhu suunas liikuda. Samas on vaja hakata ellu viima rahvusvaheliste konventsioonidega endale võetud kohustusi. Olukorra muutmiseks peeti vajalikuks probleemi konkreetset tõstatamist ministriumide ja valitsuse tasandil. Sellele peaks aga võimalusel eelnema põhjalik uurimistöö, mis suudaks anda ülevaate probleemi tegelikust ulatusest. Inimkaubanduse teemaga tegelemisel nähti kandvat rolli eelkõige Sotsiaal- ja Siseministriumil; nendele lisanduvad Haridus-, Justiits- ja Välisministrium.

Juhtumite avastamine ja uurimine

Väga palju toodi intervjuude käigus probleemküsimusena esile asjaolu, et alaealiste kaubitsemist ja kaasamist seksitööstusesse on raske tõendada. Siseriikliku inimkaubanduse puhul tegutsevad bordellid tihtipeale litsentseeritud hotellide, saunade jms asutustena. Teistesse riikidesse kaubitsemise puhul toimub üle piiri minek hinnanguliselt valdavalt legaalselt, mis teeb juhtumitele jälile jõudmise keeruliseks. Lisaks märkisid politsei esindajad, et inimkaubandusele pööratakse Eesti Politseis täna väga vähe tähelepanu ning see ei kuulu prioriteetsete töövaldkondade hulka. Olukorras, kus politsei töökoormus ei ole vastavuses tööjõu hulgaga, tegeletakse eelkõige prioriteetsetena määratletud teemadega, millede hulgas domineerib võitlus narkokaubandusega.

Intervjuude kohaselt ei tule inimkaubanduse juhtumid esile ka seetõttu, et enamus ohvritest ei räägi toimunust. Ühest küljest on vaikimise põhjuseks surve ja ähvardused vahendajate poolt, teisalt kartus avaliku hukkamõistu ees. Kuna Eesti tänases olukorras ei ole inimkaubanduse ohvrile garanteeritud turvalisus ega mõistmine, ei pöördu ohver abi järele ega taha anda ütlusi politseis. Samuti ei liigu veel piisavalt informatsiooni selle kohta, kuhu inimkaubanduse ohver pöörduda saab.

Politsei tööga seotult peeti vajalikuks inimestega kaubitsemise teema prioriteetsete töövaldkondade hulka tõstmist ning eraldi üksuse moodustamist, mis tegeleks üksnes

inimkaubanduse ja prostitutsiooni juhtumitega.⁸ Eeltooduga peab kaasas käima politseitöötajate vastavasisuline koolitamine ning uurimistöo professionaalsuse tõstmine. Intervjuudes mainiti, et tänaseks on politseitöötajad juba mõningat koolitust saanud, kuid ka siin on peatähelepanu narkokaubandusel.

Politsei esindajad lisasid veel, et operatiivseks tegutsemiseks on erinevate riikide ametkondade vahel vaja jagada senisest enam informatsiooni. Täna saadakse välismaal aset leidnud Eesti kodanikku puudutava juhtumi kohta tihtipeale teavet alles siis, kui välisriik esitab Eestile õigusabitaotluse. Samuti ei jõua Eesti ametnikeni informatsioon isikute maalt väljasaatmise põhjuste kohta.

Lisaks eeltoodule tuleb osade intervjueeritute sõnul jõuda olukorrani, kus inimesed ise on aktiivsemad seksuaalse ekspluateerimisega seotud juhtumite teatamisel. Täna ei soovi elanikud naabruses toimuvasse tihtilugu sekkuda.

Ohvriabi

Tänaseks on Eestis välja töötatud üldine ohvriteenistuse süsteem Sotsiaalministeeriumi koordineerimisel. Teenistuse ülesannete hulka kuulub nõuande ja informatsiooni jagamine, abi osutamine kohtus ja kriminaalmenetluses.⁹ Tallinnas ja Tartus asuvad laste tugikeskused, kust on võimalik saada psühholoogilist abi. Alaealisele ohvrile vajalikud teenused on kättesaadavad aga eelkõige suuremates linnades. Lisaks töid intervjueeritud eksperdid esile, et täna ei olda valmis inimkaubandusega seotud ohvrit just tema probleemi spetsiifiliselt toetama. Olukorra muutmiseks tuleb välja koolitada just antud teemale spetsialiseerunud inimesi ning luua eraldi keskus inimkaubanduse ja seksuaalse ekspluateerimise ohvrite toetamiseks. Märgiti, et täna on ohvriabi saadaval eelkõige kriisiabina – puudu jääb pikemaajalisest psühholoogilisest toetusest ning kujundamata on ohvrite rehabilitatsioonisüsteem. Lastekaitse seisukohalt mainiti intervjuudes lasteombutsmani institutsiooni loomise vajadust.

---

⁸ 1990-ndate lõpus tegutses Tallinna Politseiprefektuuris eraldi prostitutsiooniproblematikale spetsialiseerunud allüksus.

⁹ Vt lisaks www.ohvriabi.ee

Preventsioon

Uurimuses osalenud ekspertide hinnangul on alaealiste teadmised vajalikest toimingutest enne välismaale minekut väga puudulikud. Noored ise on tihtilugu probleemi ignoreerival seisukohal ning ei pea ennast inimkaubandusest ohustatuks. Neid hinnanguid kinnitab 2002. aastal Põhja- ja Baltimaade Naistega Kaubitsemise Vastase Kampaania raames kooliõpilaste seas läbiviidud uurimus (vt Pajumets 2002).

Probleemküsimusena toodi esile, et inimkaubanduse teemaline preventiivne töö toimub täna eelkõige MTÜ-de korraldamisel. Sellega seoses väljendati vajadust Haridusministeeriumi konkreetseks kaasatuseks, kuna tänases koolisüsteemis keskendutakse eelkõige faktide õpetamisele ning eluliste oskuste edasiandmine on jäänud tahaplaanile. Seetõttu on noorte teadmised erinevate sotsiaalsete probleemide olemusest ja enda hoidmise vajadustest puudulikud. Samuti toodi ennetustegevuse valdkonnana esile lapsevanemate harimise vajadust.

Intervjuude käigus rõhutati, et laiema elanikkonnani jõudmiseks tuleb jätkata preventsioonikampaaniate korraldamisega ning taolise lähenemise kaudu tegeleda mitmete stereotüüpide ja eelarvamuste kummutamisega.

Avalik arvamus

Intervjueeritud eksperdid väljendasid oma murelikkust selle üle, et meedias ja reklaamitööstuses populariseeritakse jätkuvalt naisekeha paljastamist ning oma välimuse müümist. Seksuaalsust ja keha kujutatakse tihti kaubana, mis soodustab tolerantsset suhtumist prostitutsiooni. Efektiivseks tegelemiseks probleemiga peaks aga tavakodaniku suhtumine inimkeha ostmisesse ja müümisesse olema eitav ning hukkamõistev. Lisaks soosivale suhtumisele prostitutsiooni on laialt levinud seksitööstusega seotud naiste süüdistamine. Mitmete ekspertide sõnul puudub tolerantsus seksuaalse ekspluateerimise ohvrite suhtes. Samas leidis intervjueeritute endi seas mitmeid inimesi (eelkõige jõustruktuuride esindajad), kes olid veendunud, et paljud naisterahvad on seksitööstusega seotuks saanud selle ohtudest teadlikult ja vabatahtlikult. Avalikku süüdistamist esineb aga ka testpidiselt – probleem pööratakse meessoos kui terviku vastu ning olukorda esitatakse meeste poolt põhjustatuna. Selline lähenemine on tekitanud olukorra, kus inimkaubanduse ja prostitutsiooni probleemiga tegelemist peetakse valdavalt naiste asjaks ajada ning selleteemalistest kokkusaamistest ja seminaridest huvituvad eelkõige naisterahvad.

Kui täiskasvanute seksitööstusesse kaasatuse osas leidub enam suhtumist stiilis “täiskasvanud naised, tehku mis tahavad”, siis alaealiste osas nähakse konkreetset probleemi ning tuntakse kaasa ohvritele. Siinjuures on aga teadvustamata alaealiste ning täiskasvanute ühte ja samasse organiseeritud inimkaubanduse süsteemi kuulumine.

Eeltoodu tõttu peeti intervjueritute poolt vajalikuks kvalitatiivse informatsiooni kogumist ja levitamist selle kohta, mida inimkaubandus isikule psühholoogilises ja füüsilises plaanis kaasa toob. Lisaks laiemat teavitamist sellest, mida inimkeha ostmine ja müümine endast inimõiguste kontekstis kujutab, kuna täna on inimõiguste diskursus Eestis väga võõras ning paljud inimesed ei tea oma õigusi ega oska enda eest seista.

Tulevikunägemused

Eksperdid nägid inimkaubanduse teema ja sellega tegelemise osas ette järgnevaid lähituleviku muutusi:

- Kui Eesti 2004. aastal Euroopa Liiduga liitub, muutub riik inimkaubanduse sihtriigina ihaldusväärsemaks ning suureneb Ida-Euroopast pärit kaubitsetute hulk Eesti seksitööstuses.
- Kui Soome keelustab Rootsi eeskujul seksuaalteenuse ostmise, kasvab oluliselt Eestisse saabuvate seksturistide hulk.
- Inimkaubanduse teemaga tegelemine muutub populaarseks ning oluliselt tekib juurde ennetustöö tegijaid mittetulundussektoris. Tooduga kaasnevaks ohtuks võib olla probleemi liigsest kajastamisest tekkinud üleküllastus ühiskonnas.
- Rahvusvaheline surve Eestile inimkaubanduse teemaga tegelemiseks suureneb veelgi. Sellega seoses areneb erinevate tasandite vaheline koostöö ja infovahetus.

6. JUHTUMID

Väljapoole Eestit kaubitsemine

2002. aasta detsembris vahistas Rootsi politsei Soome kodanikust naisterahva, kes tõi viimase kahe aasta jooksul oma Stockholmis asuvatesse 4 bordellkorterisse kokku 36 naist, kellest valdav enamus olid pärit Eestist. Eesti päritolu naisterahvaid otsis ta interneti teel, ajalehekuulutuste ja Eestis asuvate tutvuste kaudu. Kuulutustes pakuti tööd seotuna eskortteenuse, striptiisi, modelliinduse ja massaažiga. Ühendust võtnud naiste kohta täitis kupeldaja ankeedi, kuhu märkis muuhulgas, mis laadi seksiks naine valmis on. Naisi pildistati internetis paikneva fotoalbumi tarvis, kust leidis kokku üle 400 pildi. Samuti olid eraldi registrisse kantud üle 500 kliendi. Kaks kaubitsetud neidu olid alaealised, üks neist 17-aastane eestlanna, kes vastas koos tuttava tütarlapsena Eestis ilmunud ajalehekuulutusele. Neiud kohtusid kupeldajaga Tallinnas. Naine andis teda, et kliendile seltskonna pakkumise töö juures on tüdruku enda otsustada, kas sellega ka seksuaalkontakt kaasas käib. Nädala pärast sõitsid neiud koos kupeldajaga Rootsi. Tüdrukud elasid naisele kuulnud korteris, mille uks oli alati lukkus. Kliendi saabudes avas kupeldaja telefonikõne peale korteriukse kaugjuhtimise teel. Kahenädalase Rootsis viibimise aja jooksul said tüdrukud korterist väljas käia ühel korral. Tütarlapsed olid klientidele kättesaadavad kella üheksast hommikul kuni südaööni. Iga päev käis korteris kolm kuni viis 25-65 aastast klienti. Teenus maksis umbes 1100 Rootsi krooni, millest 70% läks kupeldajale. 52-aastane Soome kodanikust naine saadeti kohtu alla süüdistatuna sutenöörluses, ebaseaduslikus isikuvabaduse piiramises ja inimkaubanduses. Ta mõisteti süüdi sutenöörluses ning määrati neli aastat vabaduse kaotust.

Allikas: Kaupmees 2003

Eestisse kaubitsemine

Alaealine lätlanna sattus Eestisse, kui tundmatud mehed ta peolt ära tõid. Õhtul purjus olnud tüdruk ärkas järgmisel päeval ülesse Tallinnas asuvas lõbumajas. Eestis käest-kätte liikunud neiu jäi 2001. aasta augustis pidama Tallinnas Sõle tänava korteris asunud bordelli, kus kolm meest ja üks naine sundisid teda ning temast aasta vanemat vene rahvusest tallinlannat seksuaalteenuseid osutama. 16-aastast lätlannat hoiti pealinnas bordellis aasta otsa. 2002. aasta suvel müüdi mõlemad tüdrukud maha Tartu maakonnas Lohkva külas asunud bordelli. Maja pidanud 43-aastane naine oli juba varasemalt prostitutsiooni vahendamise eest poolteist aastat vanglas veetnud. Temale lisaks olid bordelliga seotud kolm meesterahvast. 300-400 kroonist, mis kliendid teenuse eest maksid, said tüdrukud endale 50. Paaril korral pääsesid

tütarlapsed põgenema, kuid sutenöörid leidsid nad peagi ülesse. Tütarlapsi hoiti bordellis kuni 2003. aasta märtsini, mil neil õnnestus politseisse pöörduda. Neljale Tallinnas ja neljale Lohkvas tegutsenud isikule esitati süüdistus 2003. aasta aprillis. Süüdistused puudutavad orjastamist ja alaealise sunniga prostitutsioonile kallutamist.

Allikas: Palta 2003; Väljaots 2003

Siseriiklik kaubitsemine

Tartu linna bordellis tuvastati kahe 15-aastase tüdruku vahendamine. Bordellis vahendatud isikud olid pärit Tallinnast, Ida-Virumaalt, Rakverest ja Tartust endast. Nad olid bordelli jõudnud ajalehekuulutuste peale või sõbrannade kutsel. Põhjuseks raske olukord perekonnas (vaesus, töötus, alkoholism). Tüdrukute vanemad teadsid, et lapsed töötavad baarides. Osad tüdrukud saatsid vanematele koju ka raha. Prostitutsiooni kaasatud naisterahvad elasid 3-toalises korteris, kolmekesti ühes toas. Koos nendega viibisid korteris ka turvamehed ning tüdrukuid lasti välja ainult koos turvamehega. Ühel korral, kui mitu neiu olid omavoliliselt kesklinna aega veetma läinud, hoiti neid karistuseks mitu päeva pimedas ruumis kinni. Seksuaalteenust pakuti kliendi ruumides. Teenuse maksumuseks oli keskestlābi 300 krooni, millest pool läks omanikule, 50 autojuhile ja 100 sai naisterahvas ise. Summad olenesid kliendist, veedetavast aja hulgast ja teenuse sisust. Teenitud summasid kohe kätte ei antud – raha hoiustati bordelliomaniku juures ja maksti osade kaupa. Maja sisekorra vastu eksimisel ning seksuaalvahekorra keeldumisel (näiteks menstruatsiooni ajal) karistati rahalise trahviga. Prostitutsiooni vahendajateks olid kohalikud inimesed.

Allikas: ekspertintervjuu

7. KOKKUVÕTE

Eestis esineb seksuaalse eksploateerimise eesmärki täitvat inimkaubandus nii riigi siseselt kui ka piire ületavalt. Vähesemal määral saab Eestit vaadelda inimkaubanduse transiit- ja sihtriigina. Alaealistega seotult tuli uurimuse käigus juhtumeid esile riigi sisese, välisriikidesse ja Eestisse suunatud inimkaubanduse osas. Alaealiste täpsema hulga kohta piire ületavas inimkaubanduses andmed puuduvad. Esile ei tulnud juhtumeid noormeestega, tütarlastega aga alates 13-14. eluaastast. Alaealiste organiseeritud seksitööstusesse kaasamine toimub üldplaanis samadel alustel täiskasvanute kaubitsemisega.

Ekspertide poolt intervjuudes tõstatatu alusel vajavad edaspidist tegelemist ja arutelusid eelkõige järgmised inimkaubandusega seotud teemad:

Seadusandlus:

- Inimkaubanduse mõiste sissetoomine seadusesse ning inimestega kaubitsemise konkreetseks kuriteoks muutmine.
- Inimkaubandust, seksuaalset eksploateerimist ja kuritarvitamist puudutavate kuritegude karistusmäärade suurendamine.
- Seksuaalteenuse ostmise keelustamine.

Koostöö, kompetents ja koordineerimine:

- Riiklikul tasandil inimkaubanduse ennetamise, tõkestamise ja ohvrite abistamise programmi või muu mehhanismi väljatöötamine, mis määratleks erinevate asutuste vastutuse ja ülesanded.
- Süsteemse koolituse võimaldamine erinevate valdkondade spetsialistidele tekitamaks olukorda, kus alaealiste seksuaalse eksploateerimise juhtumeid osatakse ära tunda ja nendega oma töövaldkonnas tegeleda.
- Koostöövõrgustike arendamine erinevate valdkondade spetsialistide vahel efektiivseks tegelemiseks inimkaubanduse konkreetsete juhtumitega.
- Koostöövormi kujundamine informatsiooni, probleemipüstituste ja ettepanekute tõhusamaks liikumiseks erinevate tasandite ja sektorite vahel.
- Valitsuse tasandil probleemi tõstatamine ning seotud ministeeriumide aktiivsuse initsieerimine.
- Uurimuse korraldamine seksuaalse eksploateerimise eesmärgil kaubitsetute hulga ja alaealiste osakaalu täpsemaks määratlemiseks.

Juhtumite avastamine ja uurimine:

- Inimkaubanduse politseitöö prioriteetsete valdkondade hulka tõstmine ja eraldi politseiüksuse moodustamine.
- Inimkaubanduse ohvri turvalisuse tagamine ning tunnistajakaitse programmi arendamine.
- Eri riikide ametkondade vahelise inimkaubandusega seotud infovahetuse suurendamine.
- Kodanikuaktiivsuse tõstmine seksuaalse eksploateerimise juhtumitest teatamisel.

Ohvriabi:

- Inimkaubanduse probleemi spetsiifilise ohvriabi teenuse kättesaadavaks muutmine.
- Eraldi keskuse loomine inimkaubanduse ja seksuaalse eksploateerimise ohvritele abi osutamiseks.

- Ohvrite rehabilitatsioonisüsteemi kujundamine.

Preventsioon:

- Noorte seas läbiviidava preventsioonitöö laiemale alusele viimine – lisaks mittetulundussektorile Haridusministeeriumi otsene kaasamine.
- Lapsevanemate harimine temaatikaga seotult.
- Preventsioonikampaaniatega jätkamine teadlikkuse suurendamiseks ja hoiakute kujundamiseks.
- Diskussiooni elavdamine inimõiguste teemal laiemalt.

KASUTATUD KIRJANDUS

Kalikov, Jüri 2003a. *Historical Background of Prostitution in Estonia*. (Lühiülevaade) <http://www.policy.hu/kalikov/ESTONIA.html> (väljaprint: mai 2003)

Kalikov, Jüri 2003b. *Research – Prostitution in Estonia, Latvia and Lithuania*. (Raprt) <http://www.policy.hu/kalikov/questionnaireSWresults.html> (väljaprint: mai 2003)

International Organisation of Migration (IOM) 2002. *Public Perception and Awareness of Trafficking in Women in the Baltic States*. Helsinki: IOM

Johns Hopkins University, School of Advanced International Studies (JHU SAIS) 2003. Protection Project. *Human rights reports. Country reports. Estonia*. http://www.protectionproject.org/juman_rights/countryreports/estonia.htm

Pajumets, Marion 2002. *Keskkoole lõpetavate neidude kui tulevaste töötajate teadlikkus inimkaubitsemisest*. (Raport) Tallinn http://www.ehi.ee/publicatsioonid/pajumets_eng.htm (väljaprint: märts 2003)

Pettai, Iris; Kase, Helve 2002. *Prostitutsioon ja naistega kauplemine kui lahendamata probleem Eestis. Eesti riigi suutlikkus tõkestada ja ennetada prostitutsiooni ja naistega kauplemist*. (Raport) Tallinn

Saar, Jüri; Markina, Anna; Ahven, Andri; Annist, Aet; Ginter, Jaan (2002). *Kuritegevus Eestis 1991-2001*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda

Trummal, Aire 2001. *Alaealiste prostitutsioon Tallinnas – nähtuse olemus ja tagamaad*. EHI bakalaureusetöö. Tallinn

USA Department of States (USD DS) 2002. *Victims of Trafficking and Violence Protection Act 2000. Trafficking in Persons Report*. <http://www.state.gov/documents/organizations/10815.pdf> (väljaprint: märts 2003)

TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (TPÜ RASI) 2003. *Eesti Inimarengu Aruanne 2002*. Tallinn: Ilo Print

Artiklid

Eesti Päevaleht (EPL) 2002/15. juuli. “Eestlaste jõuk ähvardas naistel jalad murda”.

Kaupmees, Anu 2003/29. mai. Eesti Ekspress: “Eesti naistega äritsenud Rootsi kupeldaja läks vangi”.

Lahtenmägi, Ari 2002/29. oktoober. Helsingin Sanomat. International Edition: “Organised prostitution leagues amicably divide Finland into zones”.

Palta, Kadri 2003/24. aprill. Eesti Politsei pressiteade: “Keskkriminaalpolitsei esitas bordellipidajatele süüdistuse orjastamise eest”.

Uusmaa, Inga; Uusen, Rain 2002/mai (nr 05). Luup: “500 naist aastas”.

Vahter, Tarmo 2002/24. oktoober. Eesti Ekspress: "Kupeldajad pakkusid meile osa kasumist".

Väljaots, Jaan 2003/25.aprill. SL Õhtuleht: "Prostituudiks röövitud tüdruk pääses vabaks".

LISA 1 - Politseistatistika

Registreeritud ja avastatud kuriteod vahemikus 01. september 2002 (Karistusseadustiku jõustumise kuupäev) kuni 30. juuni 2003

Paragrahv ¹⁰	Registreeritud	Avastatud
§ 133 lg 2 p 2	2	2
§ 134 lg 2 p 2	0	0
§ 141 lg 2 p 1	24	11
§ 142 lg 2	24	10
§ 143 lg 2	2	2
§ 145	1	0
§ 146	7	1
§ 173 lg 1	0	0
§ 173 lg 2	0	0
§ 175	1	0
§ 176 lg 1	1	2
§ 176 lg 2	0	0
§ 177 lg 1	1	0
§ 177 lg 2	0	0
§ 258	0	0
§ 259	0	0
§ 260	4	4
§ 268 lg 1	32	19

Allikas: Politseiamet

---

¹⁰ Vt paragrahvide sisu peatükist 3.